

Драгана Лазич Стојковић*
Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду

UDK: 355.48(497.11Šabac)"1793/1794"
DOI: 10.19090/gff.v49i2.2540
orcid.org/0000-0001-5572-0038
Originalni naučni rad

ДЕФТЕРИ КАНЦЕЛАРИЈЕ ВЕЛИКИХ ТВРЂАВА: ПОПИС ДНЕВНИЦА ЈЕРЛИЈСКЕ (ЛОКАЛНЕ) ВОЈСКЕ У ТВРЂАВИ ШАБАЦ (1793–1794)

У раду је приказана анализа Дефтера канцеларије великих тврђава из 1793–1794. године, у којем су регистроване дневнице јерлијске (локалне) војске, тврђаве Шабац. Циљ истраживања је да се детаљном анализом једног дефтера прикаже вредност овакве врсте докумената као историјског извора. Поред тога, на основу добијених података о структури војске и висини дневница требало би допунити досадашња истраживања о организацији јерлијске војске у Шапцу током XVIII века. Приликом анализе дефтера из 1793–1794. године вршено је поређење са другим дефтерима исте врсте, који су састављени током XVII и XVIII века. На основу резултата поређења установљене су одређене специфичности. Анализирани дефтер је један од ретких сачуваних регистара за подручје Босанског ејалета који садржи податке о пореклу војника, што даје изузетан допринос формирању прецизније слике, не само о јерлијској војсци у Шапцу него и уопште о регрутацији војске која је бранила османске тврђаве у Босни и западној Румелији.

Кључне речи: Дефтери канцеларије великих тврђава, XVIII век, Босански ејалет, Зворнички санџак, тврђава Шабац, јерлије, дневнице

ДЕФТЕРИ КАНЦЕЛАРИЈЕ ВЕЛИКИХ ТВРЂАВА КАО ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР

Од тридесетих година XVI века у тврђавама и паланкама на самој граници Османског царства према Хабзбуршкој монархији и оним тврђавама које су се налазиле на пловним рекама и опасним местима, поред чувара бедема (*müstahfiz*)¹, регрутоване су и помоћне војне јединице². Помоћна

---

* dragana.lazic.stojkovic@ff.uns.ac.rs

¹ *müstahfiz* – 1. чувари тврђаве или паланке 2. припадник јерлијских јединица (*yerli kulu*) током транзиционог периода под непосредном командом диздара (Павловић, 2023: 241).

војска била је подељена на родове пешадије и коњице (*piyade ve süvari*) и распоређена у јединице азапа (*azap*)³, фариса (*faris*)⁴, добровољаца (*gönüllü*)⁵, мартолосо и бешлија (*beşli*).⁶ Чуварима бедема утврђења, односно мустахфизима, за вршење службе додељивани су гедик тимари (*gedik timar*). С друге стране, помоћна војска је углавном финансирана готовим средствима исплаћиваним из централне државне благајне (*hazine-i amire*)⁸ и локалне благајне (*hazine/hazne*) (İnalçık & Quataert 1994: 103–143). За њихово финансирање издвајана су средства из прихода од дажбина која су прикупљана посредством илтизам система (*iltizam*)⁹. Током XVII века постепено је преовладало укључивање војске и команде у сам поступак прикупљања средстава за сопствене годишње плате. Сума која је одређена да се прикупи на име годишњих плата једне војне јединице или једног одредацемата (*cema'at*)¹⁰ војника, називана је оцаклуком (*ocaklık*)¹¹. Оцакрук је

² Помоћним војним јединицама јаничара називала се војска регрутована у редове азапа и фариса која је касније била део јерлијских јединица.

³ *azab/azap/ azeb* – 1. гусар, разбојник; 2. војник лаке пешадије, лаких стрелаца, углавном у посадама тврђава као јединица јаничара и у морнарици; 3. јерлијска јединица (Павловић, 2023: 214).

⁴ *faris* – 1. коњаник капикулу јединица на граници царства; 2. припадник јединице јерлија (Павловић, 2023: 225).

⁵ *gönüllü* – добровољац, припадник помоћних јединица војске, касније јединица јерлија (Павловић, 2023: 226).

⁶ *beşli/beşli* – 1. припадник помоћних јединица јаничара; 2. припадник јединица јерлијске војске (Павловић, 2023: 217).

⁷ *gedik* – 1. урез; 2. пролаз; 3. мањак 4. служба за коју се додељује земљишни посед (Akgündüz, 1996: 149–162; Doğan, 2020: 3).

⁸ *hazine-i amire* – државна ризница, служба државних финансија. На челу се налазио главни ризничар (*hazinedarbaşı*), подређен главном дефтердару (*başdefterdar*). Називана и бејтулмалом (*beytü'l-mal*), односно: *miri hazine*, *maliye hazinesi*, *devlet hazinesi*. Испостава у провинцији функционисала је у оквиру институције дефтердара, *defterdarlık* (Павловић, 2023: 228).

⁹ *iltizam* – закуп државних прихода. Дажбински систем током транзиционог периода заснован на уступању права прикупљања дажбина путем јавних лицитација у виду привремених (*mukata'a*) или доживотних закупа пореза (*malikane*) (Павловић, 2023: 230).

¹⁰ *cema'at* – 1. скупина припадника исте вере или истог друштвеног положаја у насељима; 2. јединица јаничарског корпуса (*orta*); 3. јединица плаћених помоћних војних група попут влаха и јурука; 4. јединица јерлијске војске (Павловић, 2023: 218).

¹¹ *ocaklık* – 1. термин којим се означава наследан тимар у Босанском ејалету и наследне управе над санџацима у Анадолији. 2. средства која се издвајају за

већином прослеђиван у централну државну благајну, а онда исплаћиван војним јединицама у виду плате, на свака три месеца (Pál 2018, 303–329; Hegy 2018: 25–31; Stein 2007: 31; Hickok 1997: 49).

Када су први пут у граничне тврђаве уписане јединице помоћне војске, тридесетих година XVI века, у престоници су формиране и посебни дефтери у којима су уношени обрачуни средстава која су издвајана за њихове плате. Ови дефтери су припадали категорији пописа укупних тромесечних износа плата (*müşaherehoran mevacic defterleri*)¹². Састављани су у посебном одељењу дефтердара за Румелију, где су се издавале и потврде за тврђаве (*tezkireci-i kıla*), односно потврде о висини дневница војницима који су тек ангажовани у службу. Почетком XVII века формиране су посебне канцеларије (*kalem*)¹³ у којима су састављани обрачуни средстава за финансирање војске азапа, фариса и других јединица у граничним тврђавама. Због све већег броја ангажоване помоћне војске на граници, формиране су две канцеларије у којој су вршени обрачуни њихових дневница, канцеларија великих и малих тврђава (*Büyükkale Kalemi, Küçükkale Kalemi*). Документа која су раније састављана у посебном одељењу дефтердара за Румелију, сада су настајала као два засебна дефтера, Дефтери канцеларије великих тврђава (*Büyükkale Kalemi Defterleri*) и Дефтери канцеларије малих тврђава (*Küçükkale Kalemi Defterleri*).

У XVIII веку од јединица азапа фариса, добровољаца и бешлија формирана је јерлијска (локална) војска,¹⁴ која је, поред дужности одбране утврђења, током рата имала обавезе и на самој граници. За разлику од претходног периода када су јединице фариса, азапа, добровољаца и других биле карактеристичне само за гранична утврђења и она на рекама, сада су јерлијске јединице биле распоређене и у утврђењима у унутрашњости.

финансирање јерлијске војске у тврђавама и паланкама (Pakalın, 1971: 712–713; Hickok, 1997, 42–50).

¹² Ако су средства која су издвајана за финансирање војске у граничним тврђавама била приход локалне благајне, онда су пописи тромесечног износа плата уписивани у дефтер локалне благајне (Darling, 1996: 57; Hegy, 2018: 25–31).

¹³ *kalam* – писаљка (Redhouse, 2015: 1470). У документима, под термином калем су се подразумевали пописи и регистар било које врсте као и канцеларије (Derman, 2001: 245–247; Demlikoğlu, 2014: 283–295; Kütükoğlu, 1994-b: 43).

¹⁴ *yerli kulu* – *јерлије*, локална војска под командом везира, формирана крајем класичног доба у тврђавама или паланкама под управом мухафиза (*muhafiz*). Током XVIII века јерлије постају основа војске у санџацима под управом везира. Деле се на три основне формације (мустахфизи, фариси и азапи) уз низ других назива, најчешће по командном кадру попут капетанових трупа (*cema'at-ı kapudan*), нових трупа (*nizam-ı cedit*) итд. (Павловић, 2023: 256).

Јерлијска војска је финансирана на исти начин као и помоћне јединице током претходних векова. Обрачун дневница и плата вршен је у истим канцеларијама и регистрован у Дефтерима великих и малих тврђава (Darling 1996: 73).

Дефтери канцеларија великих и малих тврђава данас се чувају у Османском архиву у Истанбулу¹⁵. Према последњој класификацији садржаја фондова, ови дефтери су смештени у фонду Главни дефтери (*Bâb-ı Defteri*), као посебне свеске, и у потфонду Камил Кепеђи (*Kâmil Kereci*), као једна од бројних врста докумената финансијске природе¹⁶. На основу анализе и поређења дефтера и докумената, уочено је да документи у потфонду К. Кепеђи садрже углавном опширне пописе дневница и плата, док регистри у фонду Главних дефтера садрже различите врсте сумарних пописа, везаних за финансирање помоћне, касније јерлијске војске у утврђењима¹⁷. У дефтерима који су настали почетком XVII века уписиване су заједно све тврђаве западне Румелије на граници са Хабзбуршком монархијом. Постепено како се повећавао број утврђења са помоћном војском, тако су састављани посебни дефтери за тврђаве из различитих ејалета и санџака. Основни критеријум за сврставање тврђаве у дефтер представљала је припадност одређеној локалној благајни. Међутим, то није истакнуто посебним обележјем на самом дефтеру, него се уочава тек увидом у њихов садржај. Формирање посебних дефтера за сваку благајну, није довело до издвајања посебних канцеларија великих тврђава за одређени ејалет односно локалну благајну. Током XVIII века су повремено у истој канцеларији састављани и дефтери за дневнице (*üevmiye*) јерлијске војске и посебни дефтери плата

¹⁵ Османски архив Директората државног архива Председништва Републике Турске – Истанбул (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi) – ВОА.

¹⁶ Класификација докумената на архивске фондове, заснива се на припадности канцеларије из чијег рада су настали, канцеларијама Царског Дивана (*Divan-ı Hümayun*), институције Главног дефтердара (*Başdefterdarlık*) и Царске Дефтерхане (*Defterhane-i Amire*). Сва документа и дефтери који се односе на обрачуне финансијских средстава (*maliye*) представљали су продукт рада канцеларија Главног дефтердара и припадали посебној области, области финансијских средстава (*Maliye Dairesi*). Ова област је била подељена на више канцеларија из којих су настајали финансијски обрачуни у различите сврхе и за различите делове Царства. Једна од таквих канцеларија била је и она у којој су настајали Дефтери великих тврђава (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 2017: 85, 101–102).

¹⁷ За Босански ејалет сачувано је неколико примерака Дефтера великих тврђава у фонду Камил Кепеђи: Osmanlı Arşivi, Kâmil Kereci. Büyük Kale Defteri (KK. d. 4784; 4806; 4906; 4907; 4920).

јаничарске војске¹⁸ која је била у служби у Босанском ејалету (Darling 1996: 74).

На основу истраживања у Османском архиву, откривено је да је за простор Босанског ејалета сачуван велики број оваквих дефтера, насталих током XVII и XVIII века. Током целог овог периода, у њих су углавном уношени само износи расхода централне државне благајне за потребе финансирања помоћне војске у граничним тврђавама. На основу увида у све расположиве дефтере, уочено је да су састављани у различитим формама и садржавали различите врсте података везане за финансирање војске. Одређене промене садржаја и форме регистара настале су као последица трансформације у организацији војске. Први познати дефтер за Босански ејалет потиче из 1602. године, и у њему се помињу само средства која су исплаћивана помоћним јединицама. Један од првих, који је настао почетком XVII века, није садржавао податке о средствима која су исплаћивана из централне благајне, него попис додељених гедик тимара. У њему су пописане вредности тимара који су додељени чуварима спољних бедема тврђава (*birun kalesi muhafazasi*)¹⁹ у Босанском и Румелијском ејалету (BOA.D.BKL.d. 32175, 3–61). Осим овога, није познат више ниједан попис овакве садржине. Сви преостали дефтери садрже податке који су се односили на исплату средстава из благајне.

У већини дефтера су биле уписане само укупне суме дневница за сваку тврђаву и овакви дефтери су означени као сумарни (*icmal*)²⁰. Поред сумарних састављани су и они који су садржили опширније податке, као што су пописи свих јединица у тврђавама (азапа, фариса, мустахфиза), распоред по џематима, поименични попис команде и војске са појединачним износом дневница и на крају сумарним износом дневница за све поменуте јединице (BOA.D.BKL.d. 32189, 1–16). У неколико дефтера су уписани опширни подаци о финансирању посаде али само једне тврђаве. Овакви пописи су сачувани само за тврђаве Градишку и Костајницу (BOA.D.BKL.d. 32197,

¹⁸ У Архиву се посебно воде у оквиру фонда Главни дефтери као Дефтери јаничара пешадије (*Piyade Yeniçeri Defterleri*) под скраћеницом P.YNÇ.d. (*Piyade Yeniçeri Defterleri*) (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2017: 101).

¹⁹ У дефтеру се посада која је добила тимаре ословљава као они који чувају бедеме. Према другим врстама извора и на основу литературе познато је да су се тако ословљавали мустахфиза. Према томе, иако експлицитно није наведено, могуће је закључити да су ипак у питању ове јединице (Фотић, 2017: 25–33; Gadžo-Kasumović, 2018: 81–102, 83–84).

²⁰ Термин сумарни (*icmal*) уписан је у заглављу прве стране сваког дефтера који припада овој категорији (BOA.D.BKL.d. 32182, 3–17).

3–61; BOA.D.VKL.d. 32199, 1–16). Деведесетих година XVII века, када су у Босанском ејалету у утврђењима организоване јерлијске јединице, први пут се поред дневница уписују и износи плата војника за три месеца (*mevacib*). Овакви пописи су у заглављима означени као дефтери тромесечних плата (*mevacib defteri*) (BOA.D. VKL.d. 32223, 2–3; 32236, 2–3. 32240, 4–7; 32270, 2–3). Поред ових података, у дефтерима насталим након Карловачког мира, помиње се и износ оцаклука за годишње плате јерлијске војске у тврђавама и паланкама (BOA.D. VKL.d. 32286, 3–20). За разлику од података о висини дневница и плата, попис оцаклука је уочен само у посебним дефтерима, док је у већини овај податак изостао.

Средства централне државне благајне нису била трансферисана само за дневнице и плате војника него и за одржавање тврђава. Тако је сачувано неколико дефтера који садрже предрачунае за набавку оружја и муниције за оружарнице (*cebehane*) и барутане (*baruthane*) (D.VKL.d. 32642). У Босанском ејалету је током XVIII века била организована интензивна оправка тврђава и паланки. У појединим Дефтерима канцеларија великих тврђава су пописана само она средства која је било потребно издвојити за послове оправки. На крају сваког оваквог дефтера преписана је и представка (*arz-i hal*) коју је послао босански валија у име војске и командната утврђења, као молбу за прослеђивање средстава (BOA.D. VKL.d. 32276, 3–11, 32277, 1–16). У ретким примерцима пописа унети су нешто опширнији подаци о самој војсци. Од свих који су анализирани само у дефтеру у којем су пописане заједно тврђаве Видинског, Темишварског санцака и неке тврђаве Босанског ејалета, поред имена војника помиње се и место њиховог порекла. Међутим, подаци о пореклу војника у овом дефтеру су уписани само код војске у тврђави Видин, док код војске тврђава из Босанског ејалета нема географских одредница (BOA.D. VKL.d. 32386. 1–55, 1–21).

Јерлијска војска у тврђави Шабац финансирана је из средстава која су прослеђивана из централне државне благајне у београдску благајну (*hazine-i Belgrad*) (Pavlović & Lazić Stojković 2022: 40–55). Због овакве организације финансирања, тврђава Шабац није пописивана у дефтерима са осталим тврђавама Босанског ејалета, него у оним који су састављани за простор Смедеревског санцака.

ПОПИСИ ДНЕВНИЦА И ПЛАТА ЈЕРЛИЈСКЕ ВОЈСКЕ У ТВРЂАВИ
ШАБАЦ

На основу до сада спроведених истраживања у Османском архиву у Истанбулу, пронађен је само један Дефтер канцеларија великих тврђава у којем је регистрована јерлијска посада тврђаве Шабац. У питању је дефтер из 1793–1794.²¹ године у којем је поред Шапца пописана и тврђава Смедерево. Састављен је за период од 8. августа 1793. године до 3. фебруара 1794. године (хиџ. *Zilkade* 29. 1207 – *Recep* 2. 1208). Међутим, за посаду у Шапцу уписане су дневнице и висина плате за протекла три месеца које је требало исплатити у децембру 1793/ јануару 1794. године (хиџ. *Cemazyel-evvel* 1207). У њему су уписане све јерлијске јединице које чине посаду тврђаве и џемати на које су издељене. За сваки џемат унет је укупан број војника, поименични попис, износ дневнице за сваког војника, команданта џемата (*ser;ağa*), офицере (*zabit*) и заповеднике буљука (*bölük*)²² – буљубаше (*serbölük; bölükbaşı*)²³. На крају су унети укупни износи дневница за све војнике посебно, а посебно за команду, као и укупна сума плата за три месеца које је требало исплатити за војску и офицере, те износ месечне плате главних команданата. Овај дефтер садржи специфичне податке који су раније поменути само у дефтеру за тврђаву Видин (BOA.D. VKL.d. 32386. 1–55, 1–21). Поред имена војника и команде уписано је место порекла. Није наглашено да ли су у питању касабе, нахије или тврђаве, али се према самим називима уочава да су у питању већином места у Зворничком и Смедеревском и у нешто мањој мери у Босанском и Херцеговачком санџаку. У овом дефтеру нису унети подаци о оцаклуку, нити пореклу издвојених средстава (BOA. D.VKL.d. 32667. 6–36).

Структура и бројност јерлијске војске и команде

Због непотпуности сачуваних података није познато колико је тачно током XVIII века било уписане јерлијске војске у тврђави и паланци Шабац, као и то да ли је након 1740. године увек била заступљена посада исте структуре. У периоду од 1690-их година до 1718, Шабац је имао статус

²¹ Дефтер је из архива преузео проф. др Мирослав Павловић и одређене податке користио за потребе писања књиге: *Смедеревски санџак 1739-1788. Војно-административно уређење*, Нови Сад: Матица српска 2017.

²² *bölük* – буљук, мања војна јединица (обично 100 људи) (Павловић, 2023: 217).

²³ *bölükbaşı* – буљубаша, командант буљука (Павловић, 2023: 217).

тврђаве на граници и у складу с тим је организована бројнија посада од око 200 војника. Била је издељена на јединице добровољаца и бешлија²⁴. Поред посаде у тврђави, посебно је била организована војска у паланци²⁵. У рату 1716–1718. године, Шабац је био освојен, а војска која је преживела опсаду, пресељена у тврђаву Зворник под команду зворничког капетана (*kapudan*)²⁶. Пресељену војску чинили су одреди добровољаца, азапа, фариса и заима (*zu'ama*)²⁷. Након повратка територије 1739. године дошло је до реорганизације посаде. Прво је враћен један део војске из Зворника, а поред њих ангажован је додатни број војника. Нова посада смештена је само у паланци, док су премештени одреди из Зворника били смештени као посада тврђаве. Главни командант свих јерлијских јединица био је мухафиз²⁸. Због положаја утврђења на обали пловне реке, уз поменути посаду били су ангажовани веслачи и кормилари (*kürekçi ve dümençi*) на бродовима. Они нису представљали стално ангажовану и редовно финансирану посаду у тврђави него помоћне одреде који су били углавном ангажовани из редова локалног становништва. На основу досадашњих истраживања, помиње се да је у тврђави обично било око 300 до 340 јерлија, а у паланци око 300 (Лазих Стојковић 2022: 33–43).

Подаци из дефтера 1793–1794. године указују на сасвим другачију структуру јерлија у тврђави у односу на период пре 1788. године. Војска је била распоређена у три џемата различитих јерлијских јединица под командом мухафиза, хаџи Мустафа-паше. Према ранијим истраживањима, мухафиз шабачке тврђаве је увек био у рангу аге. У овом дефтеру је мухафиз носио титулу паше. На основу титуле могло би се закључити да је шабачки мухафиз по статусу био између босанских капетана у рангу аге, који нису носили титулу паше и београдског мухафиза који је био у рангу везира.

²⁴ Поред јерлијске војске била је ангажована и војска царских јаничара, која је пописивана у посебним дефтерима.

²⁵ Комплекс шабачког утврђења био је изграђен на обали реке Саве и састојао се од једног дела са палисадним бедемима и другог дела са каменим бедемима.

²⁶ *kapudan* – 1. заповедник флотиле. 2. капетан шајке, речног брода. 3. капетан у Босанском ејалету има статус и ингеренције сличне мухафизу, с тим да је капетан командант најчешће посади више од једне тврђаве (Павловић, 2023: 232–233; Крешевић, 1991: 95).

²⁷ Јединице заима су припадале реду јерлијских јединица под командом бивших спахија. Од некадашњег статуса остао им је само помен заима (*zu'ama*) у називу јединица којима су командовали (Павловић, 2017: 288).

²⁸ *muhafiz* – заповедник, командант јерлијске војне посаде једног утврђења, тврђаве или паланке (Павловић, 2023: 239).

Мухафиз хади Мустафа-паша није уписан са износом дневница, а с обзиром на титулу паше могуће је да је имао право на приход са хаса (*has, hassa, havas*)²⁹. Као и код командне структуре, разлике у односу на ранији период, уочене су и код структуре посаде. Основни део посаде чинили су мустахфизи, од помоћних јединица уписан је одред тобџија и као јединице пешадије помиње се џемат капетана (*табеле бр. 1–4*). У ранијим истраживањима није уочено да је у Шапцу постојао војни одред капетана, нити је то био случај у другим тврђавама Босанског ејалета. Међутим, током XVIII века овакве јединице се помињу као део посаде у Београду и Ужицу (Павловић 2017: 279).

Џемат капетана се први пут помиње као део посаде тврђава Будимског ејалета. Клара Хеђи је на основу истраживања структуре посаде тврђава Будимског ејалета уочила да се термин капетан употребљавао у различитом контексту. Већином су се капетаном називали заповедници на бродовима, али се помиње и капетан као командант копнене војске. У склопу изведене класификације капетана, помиње се да су као део посаде били формиран и џемати капетана. Они су представљали војнике, обично из редова азапа који су служили на бродовима, али су уместо азапима сви називани војском капетана (Негуј 2018: 105–109). Претпоставља се да је исти овакав случај са џематом капетана у Шапцу, Београду и Ужицу. У џемату капетана шабачке тврђаве се не помиње да су у питању азапи, али је код осморице уписаних војника назначено да су у служби на броду (*riyale*)³⁰. Као део посаде био је уписан само један џемат, који је бројао укупно 107³¹ војника заједно са командом. Главни командант џемата био је у рангу аге ословљаван капетаном, а поред њега уписано је и пет официра. Командант џемата био је капетан Мехмед, а у рангу *ћехаје* (*kethüda*)³² налазио се Мехмед син Османа,

²⁹ хас (*has, hassa, havas*) – приход султана и виших државних службеника у вредности вишој од 100.000 акчи годишње (Göyünç, 1997: 268–270).

³⁰ *riyâle* – 1. брод капетана трећег ранга 2. капетан трећег ранга и његова морнарица (Redhouse, 2015: 998; Vostan 2008: 141–142).

³¹ Према коначном обрачуна унетом у дефтер, број војника заједно са командом износи 107. Међутим, када се изброји има 106 војника и команданата.

³² *kethüda* – *ћехаја* (перс. *kede-кућа, храм; hüda, huda-господар*) у основном значењу означава домаћина, настојника. У османској управи има вишезначну улогу у зависности од канцеларије или друштвене улоге у којој се помиње. У најопштијем контексту у питању је помоћник, први сарадник, односно заступник разних достојанственика укључујући и оне на највишим државним положајима. *Ћехаја* је уједно и старшина разних друштвених, војних и цивилних групација и организација попут еснафа и сл. То је и официрски чин. Значење титуле увек је одређено

барјактар (*alemdar*)³³ џемата био је Ибрахим син Алије из Ужица, док је чауш (*çavuş*)³⁴ био Абидин син Хусеина из Теочака. Џемат је подељен на два буљука којим су заповедале буљубаше, Алија син Алије из Лешнице и Башар (Јашар) син Мустафе из Зворника. Већина војника била је пореклом из Лешнице, њих 63. Осталих 36 су из Лепенице, Сребреника, Зворника, Ужица, Бијељине, Теочака и Јасенице³⁵. У случајевима команданта џемата и ђехаје није уписано место порекла. Као што се примећује увидом у сва уписана места порекла, команда и војска су углавном биле са простора Зворничког и Смедеревског санцака и то углавном из места која нису била превише удаљена од Шапца. На основу података из дефтера, поред места порекла војника било је могуће одредити и статус војника, односно да ли је био син официра или је био странац (*ecnebi*)³⁶. Од поменуте команде само је капетан уписан без имена оца што указује на то да су сви остали официри и заповедници били синови или рођаци. У случају војника се не помиње ниједан који је уписан без очевог имена, што указује да су сви војници који су припадали џемату капетана били синови војника (табела бр. 1).

Поред џемата капетана, био је формиран и један џемат мустахфиза. Укупно је бројао 107 војника заједно са диздаром, официрима и буљубашама. Главни командант џемата био је диздар, Алија. У служби ђехаје био је Хусеин син Ахмеда, барјактар џемата је Мустафа син Хусеина из Бијељине, а у служби чауша је Мустафа син Хусеина из Лешнице. Џемат је био подељен на четири буљука. Заповедник буљука који је означен као први (*evvel*), био је Хасан син Мехмеда из Бијељине. Остали заповедници буљука нису били означени редним бројевима. То су били Давуд син Ибрахима, Осман син Јусуфа и Мустафа син Заида. Сви заповедници буљука

контекстом или придевом уз који се јавља. Вехаја везира је његов непосредни сарадник и припада личној служби везира, његовој пратњи (*kapu halkı*) (Павловић, 2023: 234).

³³ *alemdar, bayraktar* – официр у јаничарском корпусу (Павловић, 2023: 212).

³⁴ *çavuş* – 1. припадник специјалне дворске гарде задужене за одржавање реда и друге поверљиве и дипломатске мисије; 2. чин у коњаничким капикулу јединицама; 3. особа подређена ђехаји у организацији еснафа; 4. особа подређена ђехаји у управним пословима; 5. официр локалне, јерлијске војске (Павловић, 2023: 218–219).

³⁵ Није познато да ли је у питању Јасеница из Смедеревског или Зворничког санцака.

³⁶ Систем за одређивање порекла војске који је примењиван код спахија увела је Линда Дарлинг. Код јаничара је постојало правило да се приликом уписа деце у аџемијски корпус, они који су дошли у престоницу поступком девширме уписују само са новим именом без одреднице син Абдулаха, док су синови јаничара уписивани са именом оца и увек смештани у касарну где је служио и отац аџемије (Darling, 2014: 193–226; Darling, 2015: 1–23; Sakin, 2022: 43).

били су пореклом из Бијељине. Већи број војника је пореклом био из Бијељине – њих 61, док је осталих 27 војника било из Лепенице, Шапца, Ужица, Зворника, Јање и Шамца. За диздара и ћехају није познато место порекла. Сва војска уписана је са именом оца, што указује на то да су у питању синови војника. Као и у случају џемата капетана, ни овде није уписано ни порекло диздара нити је уписан са именом оца (табела бр. 2).

Од јерлијских помоћних јединица, ангажован је један џемат тобџија. Џемат је бројао 58³⁷ војника са главним тобџијом и шест официра. Главни тобџија био је Абдулах. У служби ћехаје био је ангажован Абдулах син Хусеина, барјактар је Хусеин син Исмаила из Шапца. Главни командант буљука био је Осман из Зворника. Двојица војника се према висини дневница издвајају од осталих. На основу уписаног износа би се могло закључити да су припадали заповедницима буљука, али то није експлицитно наведено. То су били Осман син Ибрахима из Теочака и Мустафа син Мустафе из Јање. Од 51 војника њих 20 је било из Теочака, 12 из Јање а остали из Шапца, Дубице, Фојнице и Невесиња. Војници су углавном уписани са именом оца, осим главног тобџије, што указује на то да је он једини припадао категорији странаца. Укупно у тврђави Шабац, према подацима за 1793–1794. годину, било је ангажовано 279³⁸ војника и команде (табела бр. 3).

Висина дневница и плата војске и команде

Основни разлог за настанак дефтера јесте преглед износа дневница и плата које је требало исплатити за поменућу војску. Поред увида у саме статистичке податаке, било је могуће и реконструисати начин обрачуна плата. На основу увида у садржај примећује се да је у дефтер унета висина дневница за сву војску, официре и главне команданте џемата и да је на основу њих извршен обрачун плата. За војску и официре, плате су се исплаћивале за 124 дана (*euûât*), док је за главну команду исплаћиван износ плате за један месец по хиџретској години. На крају су унети и обрачуни колико укупно средстава треба да се трансферише у локалну благајну и онда исплати војницима, у децембру 1793/ јануару 1794. године. Посебно су уписане дневнице за сваког војника, главног команданта џемата, официра и

³⁷ У дефтеру је уписано укупно 58 војника заједно са командом. Када се изброји, има 66 војника са командом.

³⁸ Ако саберемо бројеве који су унети у дефтер, као укупан број војника добијемо 272.

буљубашу, и тако за сваку јерлијску јединицу посебно. На крају дефтера, посебно је издвојен рачун за укупан износ дневница и тромесечне плате војника, официра и заповедника буљука, а посебно за месечне плате главне команде. Износи дневница су приказани у акчама, дневнице за једну годину такође у акчама, а износи плата за три месеца у гурушима и акчама, док је плата главног команданта изражена само у гурушима. На коначни износ средстава које је било потребно исплатити за војску и команду у цемату дописивао се и мањи износ у парама³⁹. За сваки цемат сабиран је укупан број уписаних војника и официра, осим главног команданта, и укупан износ њихових дневница, који је потом помножен са 124 дана. На овај начин се добијао укупан износ тромесечне плате војске и официра изражен у акчама. Он је потом сабиран са укупним износом месечне плате главног команданта и тако је настајао укупан износ средстава које је било потребно исплатити за један цемат (табеле бр. 1–4).

Висина дневница команде и војске значајно се разликовала. Разлика је уочена и између дневнице главног команданта цемата, официра и заповедника буљука. И оно што је још важније: висина дневница војске и команде разликовала се на нивоу уписаних цемата. Капетан као командант цемата имао је дневницу од 120,5 акчи, што је нешто више од једног гуруша. У дефтеру се само у случају капетана помиње да за годину дана треба да му буде исплаћено 450 гуруша, што би било око 54 000 акчи. Њехаја у цемату капетана добијао је дневницу од 40 акчи, док је барјактар имао нешто нижу дневницу од 35,5 акчи. Чауш и заповедници буљука су имали дневницу од 24,5 акчи. Војници који су припадали цемату капетана имали су плату од 18,5 акчи, њих 92. Преосталих осам, који се уписани као они који су служили на броду, имали су дневнице од 18 акчи. За 107 војника и официра, са изузећем капетанове дневнице, укупно се издвајало 2 080 акчи. За 124 дана односно три месеца било је потребно издвојити 257 920 акчи, односно 2 149 гуруша. На суму тромесечне плате збрајао се износ месечне плате капетана, која је је износила 140 гуруша⁴⁰. Укупно за потребе цемата капетана требало је да се издвоји 2 289 гуруша и 13 пара (табела бр. 1).

Војска и команда у цемату мустахфиза имала је сличне дневнице. Диздар као командант мустахфиза имао је плату једнаку као капетан, 120,5

³⁹ Однос све три валуте током XVIII века у просеку је био следећи: 1 гуруш=40 пара=120 акчи (Pamuk, 2000: 160).

⁴⁰ Месечна плата капетана, диздара и главног тобџије није се обрачунавала збрајањем броја дана и висином дневнице, него је била одређена као фиксни износ.

акчи. Ћехаја је имао дневницу од 40,5 акчи, односно за пола акче више него ћехаја у цемату капетана. Барјактар цемата имао је дневницу 21,5 акчи, што је значајно нижи износ од дневнице барјактара капетановог цемата. Чауш је имао 21 акчу, односно 3,5 акчи мање него чауш у цемату капетана. У цемату мустахфиза међу војницима уписана су имена двојице који су имали дневнице више него што су дневнице официра на дужности чауша и барјактара. Код имена једног од њих уписано је да је *први*, док код другог нема никаквих обележја који указују на дужност. Онај који је уписан са ознаком *први* имао је дневницу од 26 акчи, док је други који није имао уписану ознаку имао 25 акчи. Они се нису убрајали у заповеднике буљука јер су заповедници буљука посебно регистровани и њихова дневница је износила 21,5 и 21 акчу. Према висини дневнице, јасно је да су у питању војници који су због нечега били у посебном положају, али није било могуће одредити о чему је реч. Од 99 преосталих војника њих 89 је имало дневницу од 15,5 акчи, а осталих 10 у висини од 15 акчи. Није познато због чега је десет војника имало умањену дневницу, јер није уписано никакво појашњење као што се помиње код војника у цемату капетана. Према уписаном рачуну, за 107 војника укупан износ дневница био је 1 770 акчи. За 124 дана било је потребно да се исплати 219 480 акчи, односно 1 829 гуруша. Диздару је за један месец требало да буде исплаћено 70 гуруша, што је укупно 1 899 гуруша и 10 пара које је требало исплатити за сву војску, официре и команду цемата мустахфиза (табела бр. 2).

Војска ангажована у цемату тобџија финансирана је по истом систему као остала војска. Главни тобџија имао је дневницу као диздар и капетан, 120,5 акчи. Ћехаја главног тобџије, као и у цемату капетана и мустахфиза, имао је дневницу од 40,5 акчи. Барјактар је имао 27,5 акчи, што је виши износ него дневнице барјактара цемата мустахфиза. Чауш је добијао дневно 24 акче, и био је боље плаћен него чауш у цемату мустахфиза. Заповедник буљука имао је 24,5 акчи. Преостала двојица су имали плате 24,5 и 24 акче. Од 51 војника њих тројица су имали плату 21 акчу а преостали су имали уписаних 21,5 акчи. Тобџије су добијале више дневнице него војска у цемату капетана и цемату мустахфиза. Према уписаном рачуну, за 58 војника и официра укупан износ дневница је 1 354 акчи, док је за 124 дана било потребно издвојити 167 896 акчи, односно 1 399 гуруша. За главног тобџију требало је да се исплати 93 гуруша месечне плате. За потребе финансирања све војске, официра и команде у цемату тобџија било је потребно издвојити 1 492 гуруша и 5 пара (табела бр. 3).

На крају дефтера састављена су два списка у којима су унети укупни

бројеви војника по џематима, укупан износ дневница у акчама, колико је потребно да се исплати пара и на крају укупан износ у гурушима за сву војску. У подножју списка је наведено да за потребе свих јединица јерлијске војске треба да се издвоји 5 680 гуруша и 28 пара. У последњем обрачуну истакнуто је колико су износиле тромесечне плате војске у џематима без тромесечне плате официра и месечне плате главног команданта. Тако је на крају уписан рачун да за 124 дана војсци треба да буде исплаћено 2 329 гуруша и 22 паре (табела бр. 4).

Табела бр. 1 Дневнице и плате џемата капетана

I Предмет записивања:								
Дефтер тромесечних плата војске капетана, мустахфиза и тобџија под командом мухафиза Шапца, хаџи Мустафа-паше								
10. јануар 1793. године								
II Војска џемата капетана децембар 1793/јануар 1794. године								
војска и команда	Мехмед капетан (плата за једну годину је 450 гуруша)	Мехмед син Османа нехаја	Алија син Алије буљубаша	Башар/Јаш ар син Мустафе буљубаша	Ибрахим син Алије барјактар чауш	Абидин син Хусеина	Мустафа син Салиха	Хусеин син Синана
место:	/	/	Лешница	Зворник	Ужице	Теочак	Лешница	Лешница
дневница:	120,5	40	24,5	24,5	35,5	24,5	18,5	18,5
	Мустафа син Хасана	Орхан син Хамзе	Мустафа син Османа	Мехмед син Садика	Алија син Хамзе	Исмаил син Мустафе	Салих син Абдул-меџида	Хасан син Мехмеда
	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
	Бајазид	Махмуд	Махмуд	Јусуф	Ибрахим	Салих син Алија син Мустафа		

син Хасана	син Мехмеда	син Махмуда	син Абидина	син Хамида	Мехмеда	Мустафе	син Хусеина
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Мустафа син Салиха	Мустафа син мецида	Алија син Исмаила	Осман син Мустафе	Хусеин син Сулејмана	Рифат син Дервиша	Мустафа син Мустафе	Халид син Селима
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Махмуд син Алије	Алија син Махмуда	Хасан син Алије	Мехмед син Мумина	Салих син Ахмеда	Халид син Мехмеда	Мустафа син Мустафе	Хусрев син Ибрахима
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Алија син Абидина	Мирза? син Ахмеда	Исмаил син Мустафе	Хасан син Ибрахима	Јусуф син Ибрахима	Махмуд син Османа	Мехмед син Салиха	Махмуд син Мехмеда
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Хусеин син Мустафе	Махмуд син Ахмеда	Џафер син Османа	Салих син Хасе?	Рамо? син Мумина	Мустафа син Мехмеда	Хасан син Ибрахима	Мехмед син Алије
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Осман син Синана	Абдул- рахман син Ибрахима	Ирхад? син Махмуда	Мустафа син Мустафе	Алија син Хусеина	Абдулах син Махира	Кибрид/Ф ерид? син Махмуда	Хусеин син Махира

Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Хасан син Алије	Хасан син Мустафе	Хасан син Исмаила	Абдулах син Махмуда	Давуд син Махира	Махмуд син Алије	Сулејман син Ибрахима	Хасан син Мемиде
Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Лешница	Ужице	Лепеница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Сулејман син Ибрахима	Мехмед син Сулејмана	Махмуд син Абидина	Абидин син Сулејмана	Салих син Сулејмана	Ибрахим син Османа	Мустафа син Османа	Сулејман син Хусрева
Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Шевкет син Мустафе	Хасан син Фазила	Адем син Османа	Алија син Башара/ Јашара	Салих син Башара/ Јашара	Абдул-азиз син Ибрахима	Хасан син Мустафе	Бајазид син Махмуда
Лепеница	Теочак	Теочак	Зворник	Зворник	Зворник	Зворник	Зворник
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Исмаил син азиза	Алија син Абдул-Ахмеда	Ибрахим син Хусеина	Ибрахим син Алије	Исмаил син Абдул- мецида	Мухарем син Ибрахима	Мустафа син Салиха	Мустафа син Ахмеда
Сребреник	Сребреник	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак
18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5	18,5
Мехмед син Хусеина	Мехмед син Ибрахима	Махмуд син Мустафе	Бехија син Хусеина	Мехмед син Махмуда	Салих син Алије	Хусеин син Мустафе	Халид син Кибрида/ Ферида?
Бијељина	Зворник	Лешница	Бијељина	Јања	Јања	Бијељина	Лепеница

	18,5	18	18	18	18	18	18	18
	Исмаил син Османа							
	Лепеница							
	18							
поменути са 18 акчи (дневнице) су у служби на броду								
према	војске – 107		10. јануара 1793.		према поменутом		заједно са платом	
регистро-	дневница – 2 080		године и у фебруару		рачуна се:		капетана: 2 289	
ваном:	акче		исте године		120 акчи дневнице		гуруша	
	дана – 124							
	акче – 257 920				2 149 13 пара			
					<u>140</u>			
					2 289			
					Гуруша			
Потпис	Мехмед, капетан у Шапцу							

Табела бр. 2 Дневнице и плате џемата мустахфиза

III Џемат војске мустахфиза под командом мухафиза тврђаве Шабац децембар 1793/јануар 1794. године								
војска и	Алија	Хусеин	Осман син Мустафа	Синан	Хусеин	Хасан	Хасан	
команда:	диздар	син	Јусуфа син	син	син	син	син	син Бехије
		Ахмеда	буљубаша Хусеина	Рагиба?	Бехуда	Мехмеда		
		џеџаја	чауш					
место:	/	/	Бијељина	Лешница	Лепеница	Шабац	Шабац	Лепеница
дневница	120,5	40,5	21,5	21	15,5	15,5	15,5	15,5
	Осман син Бајазид	Бајазид	Исмаил	Рустем	Хасан	Осман син	Осман син	
	Хусеина син	син	син	син	син	Тимура	Халида	
	Халида	Махмуда	Мустафе	Мехмеда	Ибрахима			

Лепница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Орхан син Мустафе	Хусеин син Мемиде	Ибрахим син Јусуфа	Давуд син Ибрахима	Рашид син Бехије	Салих син Емира	Ахмед син Сулејмана	Мехди син Алије
Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Лепеница	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Хусеин син Ахмеда	Хасан син Мустафе	Халид син Мустафе	Махмуд син Емира?	Мехмед син Бајазид	Сулејман син Емира?	Осман син Хусеина	Мевлуд син Османа
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Мехмед син Хусеина	Емир син Салиха	Ибрахим син Исмаила	Бехија син Хамида	Мустафа син Ибрахима	Хасан син Османа	Махмуд син Ислама	Хусеин син Османа
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Шабац	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Абидин син Хусеина	Салих син Ибрахима	Ахмед син Мустафе	Ибрахим син Хусеина	Мустафа син Хасана	Мустафа син Салиха	Сулејман син Хусеина	Осман син Мустафе
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Ахмед син Мустафе	Ислам син Ибрахима	Осман син Исмаила	Ибрахим син Алије	Јусуф син Исмаила	Салих син Хусеина	Салих син Мустафе	Мумин син Мухарема
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Рустем	Исмаил	Осман син	Мумин	Сулејман	Халид	Хусеин	Мумин

син Османа	син Ибрахима	Хусеина	син Хамида	син Мустафе	син Бехије	син Бехије	син Башара/ Јашара
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Хасан Салиха	син Башар/Ја- шар Мехмед	Хасан Мустафе	Осман Махмуда	Рамиз син Мустафе	Салих син Мустафе	Халид син Османа	Јусуф син Салиха
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Синан Османа	син Хусеин Ибрахима	Салих Ислама	Башар/Јаш ар син Салиха	Хасан син Османа	Башар/Јаш ар син Мустафе	Мехмед син Салиха	Мехмед син Ахмеда
Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Лепеница
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Хасан Хусеина	син Осман Мустафе	Алија син Османа	Салих син Хусеина	Хусеин син Рамиза?	Башар/Јаш ар син Мехмеда	Омер син Бајазида	Ибрахим син Салиха
Ужице	Ужице	Ужице	Ужице	Јања	Јања	Јања	Јања
15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5	15,5
Хусрев син Мехмеда	Ибрахим син Османа	Осман син Салиха	Хасан син Мехмеда (први)	Мустафа син Халида	Давуд син Ибрахима	Хасан син Алије	Мустафа син Бајазида буљубаша
Јања	Ужице	Јањина	Бијељина	Зворник	Бијељина	Бијељина	Бијељина
15,5	15,5	15,5	26	15	25	15	21
Мумин син	Абидин син Хасан	Салих син Ибрахима	Халид син Мехмеда	Мехмед син Јусуфасин	Мустафа син	Мустафа син	Алија син

	Бајазид				Хусеина Чауш	Хасана	Османа
	Бијељина	Бијељина	Бијељина	Лепеница	Лепеница	Лешница	Бијељина
	15	15	15	15	15	21	15
	Салих син Абидина						
	Шамац						
	15						
према регистрова ном:	војске - 107 дневница - 1 770 акчи дана - 124 акчи - 219 480	10. јануара 1793. године и у фебруару исте године	према поменутом се рачуна: 120 акчи	заједно са платом диздара: 1 899 гуруша	1 829 пара 10 <u>70</u> 1 899 Гуруша		
потпис	Алија, диздар у тврђави Шабац						

Табела бр. 3 Дневнице и плате џемата тобџија

IV Џемат војске тобџија под командом мухафиза Шапца децембар 1793/јануар 1794. године								
војска и команда	Абдулах главни тобџија	Абдулах син Хусеина	Хусеин син Исмаила барјактар	Мустафа син Мустафе главни (başlık)	Осман син Ибрахима главни (başlık)	Осман син Јусуфа буљу- баша	Мехмед син Салиха	Орхан син Османа
место:	/	/	Шабац	Јања	Геочак	Зворник	Јања	Јања

дневница	120,5	40,5	27,5	24,5	24	24,5	21,5	21,5
:								
	Абидин син Османа	Халид син Мустафе	Јусуф син Хусеина	Мехмед син Хусеина	Ризван син Османа	Салих син Алије	Јусуф син Салиха	Мехмед син Хасана
	Јања	Зворник	Јања	Јања	Јања	Јања	Јања	Јања
	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Алија син Мехмеда	Ахмед син Алија	Селим син Селима	Мустафа син Ахмеда	Алија син Салиха	Мумин син Ахмеда	Јусуф син Алије	Алија син Османа
	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак
	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Мехмед син Хусеина	Мумин син Мехмеда	Бехија син Алије	Хусеин син Мехмеда	Осман син Хусеина	Сулејман син Алије	Мустафа син Хасана	Мехмед син Хасана
	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак	Теочак
	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Ибрахим син Орхана	Алија син Хусеина	Махмуд син Ахмеда	Шакир син Салиха	Мустафа син Алије	Осман син Салиха	Алија син Сулејмана	Алија син Ахмеда
	Теочак	Теочак	Зворник	Зворник	Зворник	Зворник	Зворник	Шабац
	21	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Хасан син Хусеина	Мустафа син Хусеина	Салих син Салиха	Хасан син Салиха	Адем син Мехмеда	Алија син Јусуфа	Мурад син Бајазид	Башар/Ја- шар син Османа
	Шабац	Колубара	Колубара	Јања	Теочак	Теочак	Ужице	Колубара
	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Мустафа син Ибрахи- ма	Салих син Мехмеда	Мустафа син Јусуфа	Мумин син Рамиза	Хасан син Бајазид	Шабан син Рамазана	Ферид син Мурада чауш	Ислам син Мурада

	Теочак	Колубара	Теочак	Зворник	Теочак	Бохорина	Бохорина	Бохорина
	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21	24	21
	Хасан син Јусуфа							
	Бохори- на							
	21							
према регистро- ваном:	војска – 58 дневница – 1 354 дана – 124 акче – 167 896		10. јануара 1793 године и у фебруару исте године		према поменутом рачуна се: 120 акчи 1 399 5 пара <u>93</u> 1 492 гуруша		Заједно са платом главног тобције: 1 492 гуруша	
потпис:	Абдулах, тобција у Шапцу							

Табела бр. 4. Укупан обрачун дневница и плата за сву јерлијску војску

V УКУПНО					
војска	дневнице	пара	према	цемати	
	у акчама		регистру		
			– гуруша		
107,5	2070,5	13	2 289,5	Укупно за цемат капетана	
107,5	1770,5	10	1 899,5	Укупно за цемат мустахфиза	
58,5	1354,5	5	1 492,5	Укупно за цемат тобција	
272	5 204	28	5 680		
Укупно 5 680 гуруша и 28 пара					

војска у акчама	дневница	пара	према регистру - гуруша	Џемати
73,5	1456,5	19	1258,5	Плата за војску џемата капетана
38,5	735,5	17	769,5	Плата за војску џемата мустахфиза
27,5	702,5	26	301,5	Плата за војску џемата тобџија
138	894	22	2 329	
Укупно 2 329 гуруша и 22 паре				

Dragana Lazić Stojković

THE DEFTER OF THE BUREAU GRAND FORTRESSES: THE PAYROLL OF THE
LOCAL ARMY IN THE ŠABAC FORTRESS (1793–1794)

Summary

According to the analyzed data from a *defters*, we can talk about the valuable kind of historical documents. The research of the fortresses garrisons on the frontiers and the others on the banks of rivers, could not be possible without these *defters*. The previous research of Šabac fortress in the XVIII century have been added by new data. The Šabac garrison had a different structure in the middle and in the end of century. According to the *defter*, there were unites of guards (*mustahfiz*), canoneer and captans. The unit of captans was separated between the soldiers and seamans. For the first time was mentioned seamans as a garrison members in the payroll. The most important data about soldiers, discovered in the *defter* is their origin place. All of them, according to name „*yerli*“, were domestic people from Eyalet of Bosnia or Sancak of Smederevo. In the period before 1788. in the fortress were 300 soldiers but after that 272. The salaries were lower than after 1788, but it could be consequence of currency inflation not increase of the salaries.

From the point of view of research could be conclusion, in period after last Ottoman-Habsburg war and ten years before the First Serbian Uprising, Šabac fortress had been in the new role. According to the number of the soldiers it was further significant fort in the Sancak of Zvornik but under the patronage of the Belgrade muhafiz-vizier. However, according to the structure of garrison, it seems as fortress became a guardian of the river way not a part of the Danube bulwark for defence against the Habsburg army. In the coming years, the Šabac fortress and his garrison had been the main stronghold of the Izvornik administration on the territory affected by uprising.

Key words: The Defter of the Bureau Grand Fortesses, 18th Century, Eyalet of Bosnia, Sancak of Zvornik, Šabac fortress, local army, per diem

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- BOA – Османски архив Директората државног архива Председништва Републике Турске – Истанбул – (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. Devlet Arşivleri Başkanlığı. Osmanlı Arşivi)
- BOA. Kâmil Kereci – Büyükkale Defteri – (BOA.KK.d.), Defter No. 4784, 4806, 4906, 4907, 4920.
- BOA. Bâb-ı Defteri – Büyükkale Kalemi Defterleri – (BOA.D.BKL.d.), Defter No. 32175, 32182, 32189, 32197, 32199, 32223, 322236, 322240, 32270, 32276, 32277, 32286, 32290, 32386, 32642, 32662, 32667.
- Ágoston, G. (2021). *The Last Muslim Conquest. The Ottoman Empire and Its Wars in Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Akgündüz, A. (1996). Gedik. *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 541–543.
- Bostan, İ. (2008). Riyâle. *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 35. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 141–142.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. (2017). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (hazır.), İstanbul.
- Derman, M. U. (2001). Kalem. *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 245–247.
- Demlikoğlu, U. (2014). H. 1142 (M. 1729. 1730) Tarihli Büyük Kale Defterine Göre Hemen Kale Piyade ve Süvari Levendleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. *Fırat University Journal of Social Science*. C. 24. Sayı: 1. 283–295.
- Darling, L. (1996). *Revenue-Raising and Legitimacy: Tax Collection and Finance Administration in the Ottoman Empire 1560–1660*. Leiden – New York – Keln: Brill.
- Darling, L. (2014). Nasihatnameler, İcmal Defterleri, and the Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century. *Osmanlı Araştırmaları*. Vol. XLIII. 193–226.
- Darling, L. (2015). Nasihatnameler, İcmal Defterleri, and the Timar-Holding Ottoman Elite in the Late Sixteenth Century–Part II, Including the

- Seventeenth Century. *Osmanlı Araştırmaları*. Vol. XLV. 1–23.
- Hegyí, K. (2018). *The Ottoman Military Organization in Hungary: Fortresses, Fortress Garrisons and Finances*. Berlin: Klaus Schwarz-Verlag.
- Hickok, M. R. (1997). *Ottoman Military Administration in 18th-Century Bosnia*. Leiden, New York, Cologne: Brill.
- Handžić, A. (1970). Pad Šapca pod Turke – 1521. godine i privredni značaj grada do sredine 16. vijeka. *Šabac u prošlosti I*. (prir. Filipović S.). Šabac: Istorijски arhiv. 117–254. (ћир.)
- İnalçık, H. & Quataert, D. (1994). *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*. Vol. 2: 1600–1914. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kütükođlu, M. (1994-b). *Osmanlı Belgelerin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.
- Lazić Stojković, D. (2022). Garnizon tvrđave Šabac (1699–1788). U: Gudurić, S., Dražić, J. & Stefanović M. (ured.) (2022). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*. Novi Sad: Filozofski fakultet. X/III. 33–43. (ћир.)
- Pavlović M.–Lazić Stojković, D. (2022). Asâkir-i Serhad – Gwardians of the Empire in an Age of Uncertainty: The Ottoman Frontier on the Sava and Middle Danube in the 18th Century. *Istraživanja, Journal of Historical Researches*. No. 33. 40–55.
- Pavlović, M. (2017). *Smederevski sandžak 1739–1788. vojno-administrativno uređenje*. Novi Sad: Matica srpska. (ћир.)
- Pavlović, M. (2023). Na granici islama. Svet osmanske evropske provincije u 18. veku. Novi Sad: Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu. (ћир.)
- Pelidija, E. (2003). *Banjalučki boj iz 1737*. Sarajevo: El Kalem.
- Pál, F. (2018). *The Business of State, Ottoman Finance Administration and Ruling Elites in Transition (1589s –1615)*, Berlin: Klaus Shwarz-Verlag.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sozluđu*. İstanbul: Mili Eğitim Basımevi.
- Pamuk, Ş. (2000). *A Monetary History of the Ottoman Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Redhouse, J. (2015). *A Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çađrı Yayınları.
- Stein, L. M. (2007). *Guarding the Frontier: Ottoman Border Forts and Garrisons in Europe*. London: Tauris Academic Studies.
- Sakin O. (2022). *Istorija janičarskog korpusa i njegovi kodeksi (Janičarski zakonik)*. Beograd: Evoluta.
- Šabanović, H. (1959). *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*. Sarajevo: Oslobođenje 1959.